Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2011–2012

33 066 EU-mededeling: Energievoorzieningszekerheid en internationale samenwerking COM(2011)539

B

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 20 december 2011

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking heeft de EU-mededeling inzake energievoorzieningszekerheid en internationale samenwerking (COM (2011) 539)[1] als prioritair Europees dossier geselecteerd.
Naar aanleiding van deze mededeling hebben de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking[2] en de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie[3] de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie bij brief van 4 oktober 2011 verzocht een samenhangende kabinetsvisie op dit onderwerp te geven.

De ministers hebben op 19 december 2011 gereageerd.

De commissies brengen bijgaand verslag uit van het gevoerde schriftelijk overleg.

De griffier voor dit verslag,
Christward Gradenwitz

[1] Zie E110045 op www.europapoort.nl.
[2] Samenstelling Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking:
Holdijk (SGP), Van der Linden (CDA), Broekers-Knol (VVD), Franken (CDA) (vice-voorzitter), Nagel (50Plus), Van Kappen (VVD) (voorzitter), Koffeman (PvdD), Kuiper (CU), Smaling (SP) (vice-voorzitter), Strik (GL), Vliegenthart (SP), K.G. de Vries (PvdA), Knip (VVD), Martens (CDA), Van Boxtel (D66), Th. de Graaf (D66), Ganzevoort (GL), De Lange (OSF), Koole (PvdA), Schrijver (PvdA), Vlietstra (PvdA), M. de Graaf (PVV), M. de Graaff (PVV), Sörensen (PVV) en Bröcker (VVD).
[3] Samenstelling Economische Zaken, Landbouw en Innovatie:
Holdijk (SGP), Kneppers-Heynert (VVD) (voorzitter), Terpstra (CDA), Noten (PvdA) (vice-voorzitter), Sylvester (PvdA), Essers (CDA) Thissen (GL), Nagel (50PLUS), Elzinga (SP), Koffeman (PvdD), Reuten (SP), Schaap (VVD), Smaling (SP), Flierman (CDA), Hoekstra (CDA), Van Boxtel (D66), Backer (D66), Vos (GL), De Lange (OSF), Schrijver (PvdA), Postema (PvdA), Vlietstra (PvdA), Klever (PVV), Van Strien (PVV), Faber-van de Klashorst (PVV), Ester (CU), Van Rey (VVD), Bröcker (VVD) en Beckers (VVD).

kst-33066-B
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2011

BRIEF AAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Den Haag, 4 oktober 2011

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking heeft de EU-mededeling inzake energievoorzieningszekerheid en internationale samenwerking (COM (2011) 539) als prioritair Europees dossier geselecteerd. Naar aanleiding van deze mededeling verzoekt de bovengenoemde commissie, mede namens de vaste commissie Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie een samenhangende kabinetsvisie op dit onderwerp te geven.

De beide commissies zijn in het bijzonder geïnteresseerd in wat het kabinet doet in nationaal en in EU-verband om de Nederlandse energievoorziening zeker te stellen, ook voor de toekomst. Daarnaast vernemen de commissies graag of het kabinet denkt dat de onrust in Noord-Afrika en het Midden-Oosten consequenties heeft voor het externe energiebeleid van Nederland en zo ja, hoe het kabinet hierop inspeelt. De commissies verzoeken u daarbij niet alleen de problemen maar ook kansen te betrekken, zoals de eventuele mogelijkheid om zonne-energie in Noord-Afrika aan te wenden ten behoeve van Europa en Nederland in het bijzonder.

Een gelijkluidende versie van deze brief gaat de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie toe.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking,
Generaal-majoor der mariniers (b.d.),
F. E. van Kappen

De voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
mw. prof. dr. E.M. Kneppers-Heijnert

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ECOOMISCHE ZAKEN, LANDBOUW EN INNOVATIE EN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 19 december 2011

Graag bieden wij u hierbij de reactie aan op het verzoek van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken van 4 oktober 2011 met kenmerk 149223U inzake Kabinetsvisie Energievoorzieningszekerheid.

De minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
M. J. M. Verhagen

De minister van Buitenlandse Zaken,
U. Rosenthal

Kabinetsvisie energievoorzieningszekerheid

Hierbij stuur ik u de kabinetsvisie op energievoorzieningszekerheid, zoals verzocht door de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking en de vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en innovatie van de Eerste Kamer op 4 oktober jl. Daarin wordt de regering verzocht aan te geven wat het in nationaal en EU-verband doet om de Nederlandse energievoorziening nu en in de toekomst zeker te stellen. Ook vragen de commissies naar de consequenties voor het externe energiebeleid van Nederland van de recente politieke ontwikkelingen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten, die zowel problemen als kansen kunnen bieden.

Samenvatting

In het Regeerakkoord staat energievoorzieningszekerheid als prioriteit van het buitenlands beleid vermeld. Het belang hiervan is verder toegenomen in het licht van verschuivingen op de internationale energiemarkt en ontwikkelingen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Het Kabinet ziet hierbij een belangrijke rol weggelegd voor de EU om een goed functionerende interne markt te ontwikkelen en een krachtig extern energiebeleidte voeren. Daarnaast voert Nederland een actieve energiediplomatie gericht op betere regionale samenwerking met buurlanden en goede relaties met grote energielanden om energievoorzieningszekerheid te waarborgen. Energievoorzieningszekerheid heeft eveneens raakvlakken met het bredere grondstoffenvoorzieningszekerheidbeleid, in het bijzonder waar het gaat om geopolitieke aspecten. Het kabinetsbeleid is voorts gericht op de bevordering van kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven en vergroting van internationale kennisuitwisseling. De opslag en distributie van diverse energiebronnen is een belangrijke economische activiteit voor de Nederlandse mainports en transportsector en van strategisch belang voor Nederland als geheel.
De gevolgen van de recente politieke ontwikkelingen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten zijn voor de Europese energievoorzieningszekerheid tot dusver gering. Op de lange termijn is de energievoorzieningszekerheid gediend met nieuwe investeringen in deze regio in zowel conventionele als hernieuwbare energie.
De kabinetsvisie op energievoorzieningszekerheid is vastgelegd in het Energierapport 2011 en, waar het gaat om mogelijke inspanningen van de Europese Unie, in het Nederlandse standpunt ten aanzien van de Mededeling van de EU Commissie over energievoorzieningszekerheid en internationale samenwerking (Kamerstuk nr. 22 112-1243).

Geopolitieke veranderingen in de energiewereld

De afgelopen tien jaar hebben zich sterke verschuivingen voorgedaan waar het vraag en aanbod van fossiele brandstoffen betreft. De toenemende vraag naar olie in opkomende economieën (vooral in Azië) en de uitputting van makkelijk toegankelijke olievelden verhoogden de druk op het aanbod van olie en resulteerden in stijgende energieprijzen. *Liquified natural gas* (LNG) en de winning van zogenoemd onconventioneel gas vergrootten het wereldwijde aanbod van gas en leidden tot mondialisering van de gasmarkt. Technologische ontwikkelingen, gecombineerd met stijgende energieprijzen, maken het mogelijk ook moeilijk bereikbare energiebronnen op economisch verantwoorde basis te exploiteren. Daarnaast er nieuwe producenten op het toneel verschenen die geen lid zijn van OPEC, zoals Brazilië, Canada en Australië en ligt de snelst groeiende vraag naar energie buiten de OESO-landen.

Energievoorzieningszekerheid staat overal op de agenda omdat dit vaak wordt beschouwd als een kwestie van nationale veiligheid. Ook Nederland legt uitdrukkelijk het verband tussen nationale veiligheid en energievoorzieningszekerheid in de Nationale Risicobeoordeling 2010 van het programma Nationale Veiligheid. Inzet daarbij is de afhankelijkheid van import te verminderen door de energievraag te verkleinen (besparing), soort en herkomst van energiebronnen te diversifiëren en nationale respectievelijk Europese productie (ook van hernieuwbare energie) te vergroten. Daarnaast heeft het wereldwijd toenemende energiegebruik verstrekkende gevolgen voor het klimaat, zoals ook door het IEA aangegeven in de recent verschenen World Energy Outlook 2011. Het IEA concludeert dat op korte termijn wereldwijd aanvullende maatregelen nodig zijn om de 2 graden doelstelling te bereiken.

De Europese markt

De Nederlandse energievoorzieningszekerheid heeft baat bij een goed functionerende Europese interne markt, transformatie naar een evenwichtige mix tussen fossiele en niet-fossiele energiebronnen en een krachtig extern energiebeleid. Om de interne markt verder te integreren dienen grensoverschrijdende belemmeringen voor de handel in en het transport van elektriciteit en gas te worden weggenomen. Het verder uitbouwen van de gasrotondestrategie draagt er aan bij dat Nederland gas kan ontvangen uit alle delen van de wereld en draagt zo ook bij aan vergrote voorzieningszekerheid. Een efficiënte en betaalbare energiemix kan volgens het kabinet het beste bereikt worden door voorwaarden te scheppen voor regionale samenwerking. De Mededeling van de Europese Commissie getiteld «Energy Roadmap 2050» (die medio december 2011 wordt verwacht) zal hiervoor de contouren aangeven, gebaseerd op eerdere afspraken binnen de EU, zoals ten aanzien van de vermindering van CO_2-uitstoot. Het kabinet zet zich in voor meer samenwerking binnen de EU op het gebied van onderzoek en innovatie. Hieronder valt ook onderzoek op het terrein van energie en groene technologie. Het kabinet is voorstander van een krachtig Europees extern beleid dat leidt tot een goede marktwerking tussen Europese en derde landen, waarbij optimaal gebruik gemaakt wordt van de marktmacht en (geo)politieke invloed van de EU.

Energiediplomatie

Nederland acht het van belang om, in aanvulling op een krachtig EU extern energiebeleid, zelfstandig economische en politieke relaties met landen buiten de EU te onderhouden. Het kabinet voert dan ook een actieve energiediplomatie om de energievoorzieningszekerheid te waarborgen en neemt de volgende acties:

– Onderhouden van goede relaties met onze buurlanden met als doel te zorgen voor een goede marktwerking, onder andere via interconnectie, harmoniseren van het beleid en reguleringskader en afstemming van vergunningprocedures bij grensoverschrijdende projecten. Het kabinet wil hiermee Nederland en ook de Nederlandse bedrijven een goede positie bieden op de Noordwest-Europese energiemarkt. Daar ligt een duidelijke relatie met de topsector energie.
– Samenwerking met de grote energiespelers: Rusland, China, Brazilië en de Verenigde Staten. Zo was premier Rutte onlangs aanwezig bij de opening in Duitsland van de pijpleiding Nordstream, die gas uit Rusland naar Europa voert. Doel is om de energierelatie met deze landen verder uit te bouwen via (bestaande) «Memoranda of Understanding» en bredere economische en/of wetenschappelijke samenwerking. Die samenwerking beperkt zich niet tot fossiele brandstoffen,

aangezien voor de voorzieningszekerheid op langere termijn de groei van duurzame energie essentieel is.
– Samenwerking met belangrijke energie producerende regio's als de Arabische Golf en het Kaspische Zeegebied, waar naast de Europese belangen ook de kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven moeten worden benut.
– Voortzetten van actieve Nederlandse inzet in internationale energieorganisaties en -fora, waarbij vooral het International Energy Agency (IEA) en het International Energy Forum (IEF) van belang zijn. Actieve betrokkenheid in het IEA levert Nederland kennis op en daarnaast beïnvloedingsmogelijkheden op het gebied van beheer («governance») van energiebronnen in de rest van de wereld. Het IEA is bijvoorbeeld een belangrijke adviseur van de G8, G20 en Verenigde Naties. Via deelname in het IEF neemt Nederland deel aan de producenten-consumentendialoog op het gebied van energie en draagt aldus bij aan stabiliteit van energiemarkten. Daarnaast zijn diverse nucleaire fora zoals de International Atomic Energy Agency (IAEA), het Nuclear Energy Agency (NEA) en het nucleaire samenwerkingsorgaan van de EU (Euratom) van belang voor de Nederlandse kennispositie op het gebied van kernenergie.

Consequenties van de recente politieke ontwikkelingen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten

Het directe gevolg van de politieke ontwikkelingen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten was dat de gaslevering vanuit Libië werd gestaakt. Het was vooral Italië dat dit heeft gemerkt omdat het Libische gas daar aanlandt. Italië heeft dit ondervangen met de import van Russisch gas. Ook de Libische olieproductie nam snel af en kwam afgelopen zomer volledig tot stilstand. Om die reden kondigde het IEA op 23 juni de Libya Collective Action aan waardoor gedurende de daaropvolgende 30 dagen 60 miljoen vaten uit de strategische olievoorraden aan de oliemarkt beschikbaar werden gesteld. Naar huidige verwachtingen zal de productie in Libië voor het grootste deel in de loop van 2012 weer hersteld kunnen worden.

De gevolgen op lange termijn van de recente omwentelingen in de Arabische regio zullen per land verschillen. In de energierijke landen van de Golfregio zijn ingrijpende politieke veranderingen tot nog toe uitgebleven. Stabiliteit en veiligheid in de regio zijn voorwaarden voor verdere ontwikkeling en Nederland steunt dan ook de inspanningen van de EU die hier op gericht zijn. Ongeveer twee derde van de bewezen oliereserves in de wereld bevinden zich in de Golfregio. Het aandeel van de regio in de mondiale reserves is aanzienlijk hoger dan het huidige aandeel in de mondiale olie- en gasproductie. Gezien de teruglopende productie- en reserveniveaus elders is zowel het relatieve als het absolute groeipotentieel dan ook nergens ter wereld zo groot als in de Golf. De betekenis van de Golf voor energievoorzieningszekerheid kan daarom nauwelijks worden overschat. De in de Golf gewonnen energie kan de wereldmarkten niet anders bereiken dan via de Straat van Hormuz en/of de Bab al-Mandab. Het is een strategisch kwetsbaar gebied en belemmering van de scheepvaart in één van beide zeestraten door politiek-militaire spanningen, piraterij en terrorisme zou de oliemarkt en daardoor ook de westerse belangen direct raken. Voor de EU en de NAVO is een rol weggelegd om veilig gebruik van zeestraten en internationale wateren in deze regio mogelijk te houden. Ook politieke ontwikkelingen in Iran kunnen van invloed zijn op levering van energie. Nog niet duidelijk is of toekomstige generaties politieke leiders in Noord-Afrika en het Midden-Oosten anders met de energieproductie in hun land zullen omgaan. Nu al is onzeker of de benodigde investeringen die gedaan moeten worden om

de olieproductie op peil te houden, gedaan zullen worden. Wel is duidelijk dat deze landen enerzijds afhankelijk zijn van de export van energie voor hun economische ontwikkeling, maar anderzijds energieproductie nodig hebben om te voorzien in de groeiende binnenlandse vraag. Mede als antwoord op de verwachte toekomstige concentratie van de olieproductie in een beperkt aantal landen en regio's, voeren de EU-lidstaten een beleid van diversificatie van energie-bronnen en aanbieders.

Tegelijkertijd bieden de politieke ontwikkelingen in de buurlanden van Europa ook kansen voor verdere samenwerking tussen de EU en de regio, mogelijk ook op het gebied van hernieuwbare energie. Zo is de EU met mediterrane landen een samenwerkingsverband aangegaan gericht op elektriciteit en hernieuwbare energie, gebaseerd op het zogenaamde Mediterranean Solar Plan in het kader van de Unie voor de Mediterrane Regio. Het consortium van Europese bedrijven dat zich richt op de ontwikkeling van zonne-energie in Noord-Afrika, (het zogenaamde Desertec concept) zal volgend jaar een eerste project in Marokko starten, gericht op de Marokkaanse energievoorziening. Noord-Afrikaanse overheden hebben interesse in het Desertec concept om de energie-infrastructuur van hun land in lijn te brengen met de stijgende energiebehoefte als gevolg van groeiende welvaart. Indien de activiteiten zich verder ontwikkelen en transportnetwerken («grids») worden aangepast, dan zou hernieuwbare energie naar Europa geëxporteerd kunnen worden. Dit vereist een langetermijnvisie van private en publieke investeerders. Nederland ziet in het Desertec concept op termijn interessante aanknopingspunten voor de economische groei in de Noord-Afrikaanse en Arabische regio met op termijn exportmogelijkheden van hernieuwbare energie naar Europa. In het kader van de strategische reisagenda besteedt het Kabinet de nodige aandacht aan deze regio.

Het Kabinet gaat de komende jaren uit van het beleid zoals geformuleerd in het Energierapport 2011 om de levering van energie zeker te stellen. Hierbij zal het Kabinet veranderingen op de wereldenergiemarkt nauwlettend in de gaten houden en waar mogelijk in EU-verband met andere lidstaten optrekken. Daarnaast blijft het Kabinet investeren in bilaterale relaties met belangrijke energiespelers, om naast energievoorzieningszekerheid kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven ten volle te benutten.